

Mer fordøyelig fôr, bærekraftige ingredienser, og økt bruk av slam

FHF-Dialogmøte «Fôrets påvirkning på miljø»
Gardermoen 30.1.2025

Turid Synnøve Aas
Seniorforsker, Nofima

Fôret er den største innsatsfaktoren i produksjon av laks
Alt fôr bør spises av fisken

- Regelverkets fokus
- Filtertechnologi
- Fôringsrutiner

Fôr → **Fisk**

Oppsamling av slam:
Flere trinn med filtrering,
tørking, transport

ENERGIBRUK

Bistrøm:
~~Fôrrester (uspist fôr) +~~
Gjødsel (ufordøyd materiale)

Evt samlet opp til slam

Bruk av slam

- Gjødsling av jordbruksareal eller annet landareal
- Produksjon av biogass
- Fôr i slammet øker verdien av slammet. Men fôr bør spises av fisken, og ikke brukes til gjødsling eller biogassproduksjon

Oppsamling av slam, målt i et landanlegg

Massebalanse tørrstoff fra fôr brukt over tre måneder:

33% ble til fisk

32% metabolsk tap

35% fôrrester og gjødsel

11% oppsamlet + 24% ikke oppsamlet

Fordøyelighet av fôr

- Fordøyelighet av totalt tørrstoff er rundt 65-75%
- Dvs 25-35% av det spiste fôret kommer ut som gjødsel
- Noen % overføring – fôr som ikke blir spist
- Totalt rundt 30-35% av fôret blir til fôrspill og gjødsel

Fordøyelighet av fôr

Fett

- Oljene som brukes i laksefôr i dag har høy fordøyelighet
- Lite fett i gjødsel

Fordøyelighet av fôr

Proteinråvarer

- Proteinråvarer har varierende fordøyelighet av proteinet
- Varierende innhold av protein ufordøyelig materiale
- Liten (men varierende) mengde protein i gjødsel

Fordøyelighet av fôr

Proteinråvarer

- SPC (soyaproteinkonsentrat):
  - F eks 62% protein
  - Fordøyelighet av protein kan være >90%
- Fiskemel
  - F eks 60-65% protein
  - Fordøyelighet av protein varierer, f eks 80-90%
  - Inneholder også noe fiskeolje

Fordøyelighet av fôr

Proteinråvarer

- Vegetabilske proteinråvarer inneholder generelt ufordøyelig karbohydrat, bidrar til øket mengde gjødsel
- Fiskemel fra avskjær inneholder ufordøyelig materiale fra bein
- Encelleprotein – kan inneholde betydelig mengde celleveggmateriale, som også kan redusere tilgjengeligheten av protein
- Fluelarver – kitin
- Slakteavfall – hygienisering reduserer fordøyeligheten av proteinet

Eksempel på et encelleprotein testet tidlig i utviklingen av produktet

- Innhold av sum aminosyrer 26%, med 56% fordøyelighet
  - Det vil si 14% fordøyelig protein (sum aminosyrer) i produktet
- Proteininnholdet må økes, fordøyeligheten må bli bedre
- Det er en lang vei å utvikle et slikt produkt til en relevant kommersiell proteiningrediens

Eksempel på et encelleprotein testet tidlig i utviklingen av produktet

- Innhold av sum aminosyrer 26%, med 56% fordøyelighet
  - Det vil si 14% fordøyelig protein (sum aminosyrer) i produktet
- Proteininnholdet må økes, fordøyeligheten må bli bedre
- Det er en lang vei å utvikle et slikt produkt til en relevant kommersiell proteiningrediens

Grunnleggende informasjon for alle proteinråvarer

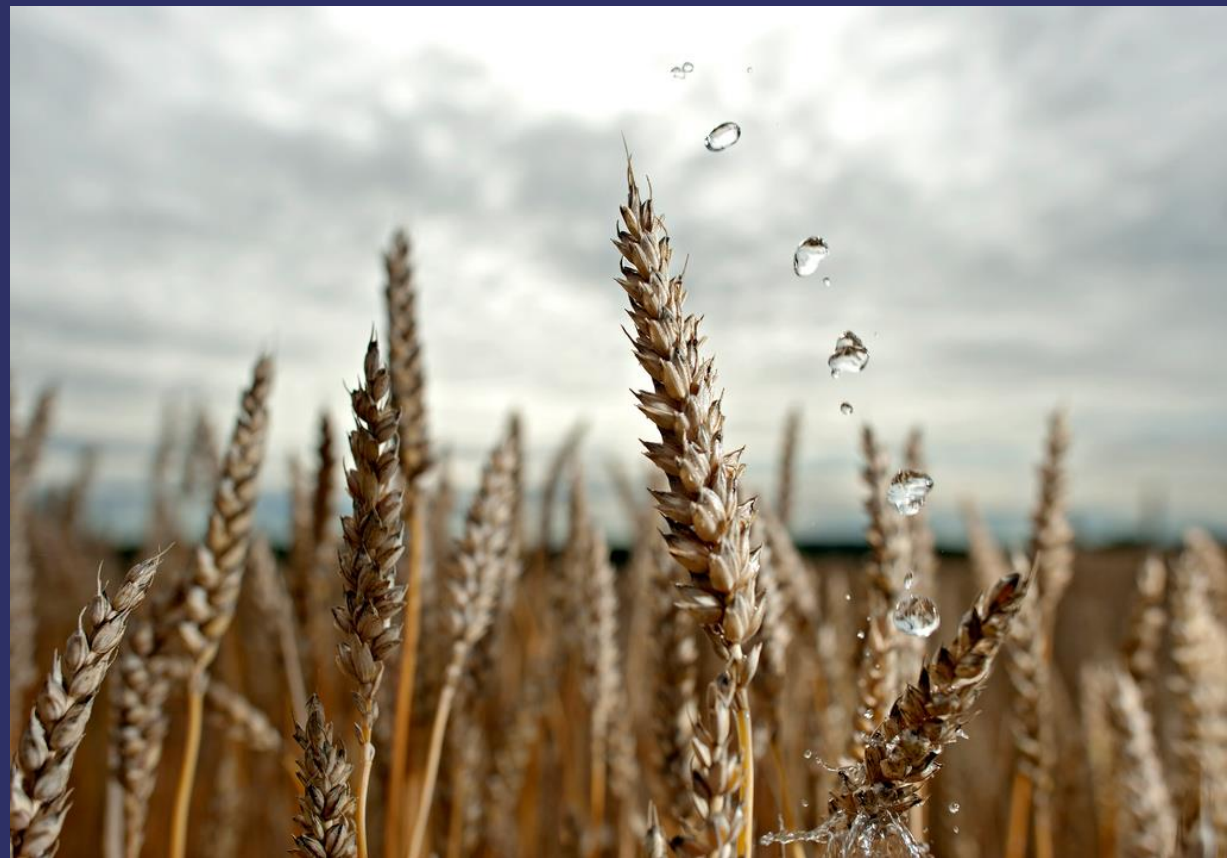
- innhold av protein/aminosyrer
- fordøyelighet av protein/aminosyrer
- påvirkes fôrinntaket
- hvordan påvirkes teknisk pelletkvalitet

Fordøyelighet av fôr

Karbohydrat

- Brukes som binder for god pelletkvalitet
- Laks har begrenset kapasitet for utnyttelse av karbohydrat
- Proteinkilder med mye karbohydrat gir øket mengde gjødsel
- Gjødsel inneholder mye karbohydrat

Total mengde ufordøyelig materiale avhenger hovedsakelig av proteinråvarene

Fordøyelighet av fôr

Mineraler

- Mineraler har generelt moderat, og varierende fordøyelighet
- Mineraler og tungmetaller oppkonsentreres i gjødsel, fordi fett og protein har blitt fordøyd

Fordøyelighet av fôringredienser kan bedres ved prosessering

- Har en kostnad
- Bruker energi
- Fjerning av karbohydrat, celleveggmateriale, kitin, etc

Fordøyelighet av fôringredienser kan bedres ved prosessering

- Har en kostnad
- Bruker energi
- Fjerning av karbohydrat, celleveggmateriale, kitin, etc

Eller må vi akseptere økende mengde gjødsel med 'nye' proteinkilder?

Fordøyelighet av fôringredienser kan bedres ved prosessering

- Har en kostnad
- Bruker energi
- Fjerning av karbohydrat, celleveggmateriale, kitin, etc

Eller må vi akseptere økende mengde gjødsel med 'nye' proteinkilder?

Hvilken kostnad og energibruk er akseptabel for å bedre råvarene

Forventet mengde gjødsel/slam/utslipp bør være kjent for alle fôr/råvarer

Sammensetning fôr, gjødsel og slam

Fôr

Mye fett

Høy fordøyelighet

Mye protein

Kan ha høy fordøyelighet

Karbohydrat

Begrenset fordøyelighet

Mineraler

Begrenset fordøyelighet

Gjødsel

Lite fett

Variende, kan ha lite protein

Mye karbohydrat

Oppkonsentrering av mineraler

Sammensetning fôr, gjødsel og slam

Fôr

Mye fett	Høy fordøyelighet
Mye protein	Kan ha høy fordøyelighet
Karbohydrat	Begrenset fordøyelighet
Mineraler	Begrenset fordøyelighet

Gjødsel

Lite fett
Lite protein, men
Mye karbohydrat
Oppkonsentrering av mineraler

Sammensetning av oppsamlet slam:
Avhenger av mengde fôr i slammet

Sammensetning fôr, gjødsel og slam

Fôr

Mye fett	Høy fordøyelighet
Mye protein	Kan ha høy fordøyelighet
Karbohydrat	Begrenset fordøyelighet
Mineraler	Begrenset fordøyelighet

Øker verdien av slammet

Gjødsel

Lite fett
Variende, kan ha lite protein

Mye karbohydrat
Oppkonsentrering av mineraler

Begrensende for bruk av slammet

Sammensetning av oppsamlet slam:
Avhenger av mengde fôr i slammet

Sammensetning fôr, gjødsel og slam

Fôr

Mye fett	Høy fordøyelighet
Mye protein	Kan ha høy fordøyelighet
Karbohydrat	Begrenset fordøyelighet
Mineraler	Begrenset fordøyelighet

Øker verdien av slammet

Gjødsel

Lite fett
Variende, kan ha lite protein

Mye karbohydrat
Oppkonsentrering av mineraler

Begrensende for bruk av slammet

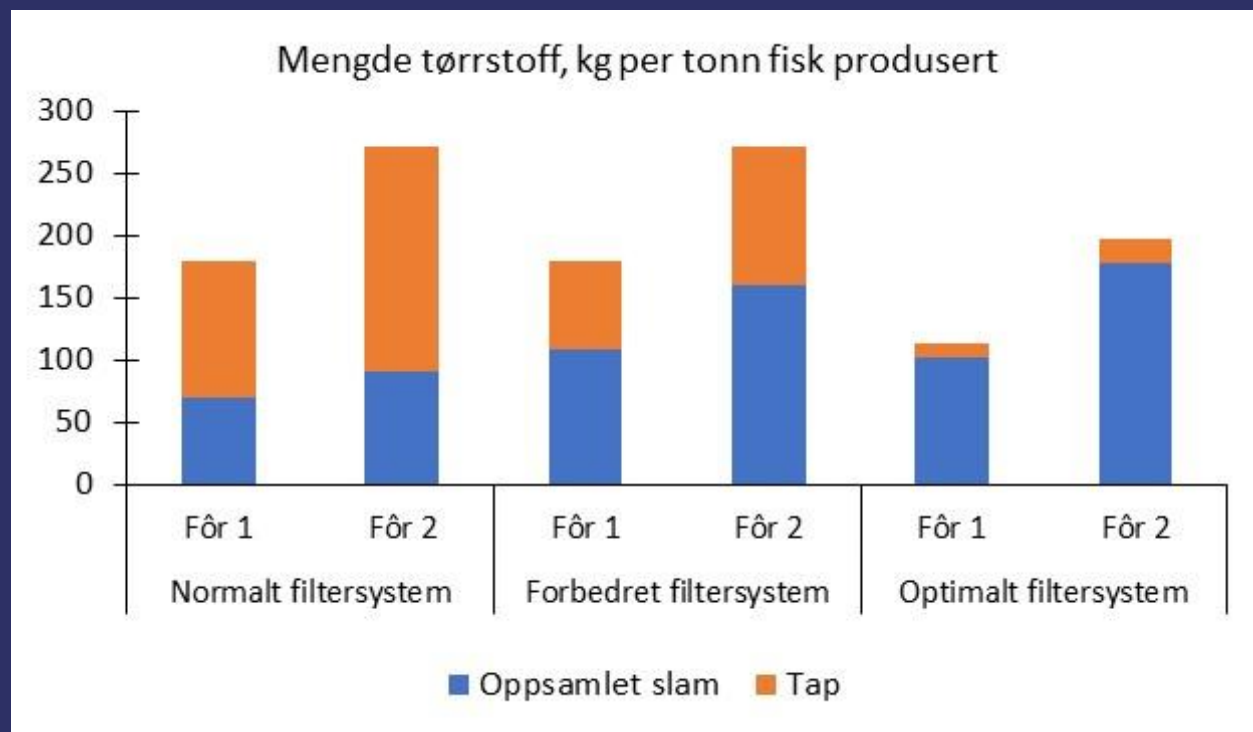
Sammensetning av oppsamlet slam:
Avhenger av mengde fôr i slammet

Gjødsel må være fast nok til
å kunne samles opp
En del råvarer gir løs
gjødselkonsistens

Modellert mengde og sammensetning av slam

- To fôr
  - Ett med høy fordøyelighet (Fôr 1)
  - Ett med lavere fordøyelighet (Fôr 2)
- Tre filtersystem
  - Normalt (70% av fôret, 20% av gjødsel samlet opp)
  - Forbedret (70% av fôret, 55% av gjødsel samlet opp)
  - Optimalt (null fôrspill, 90% av gjødsel samlet opp)

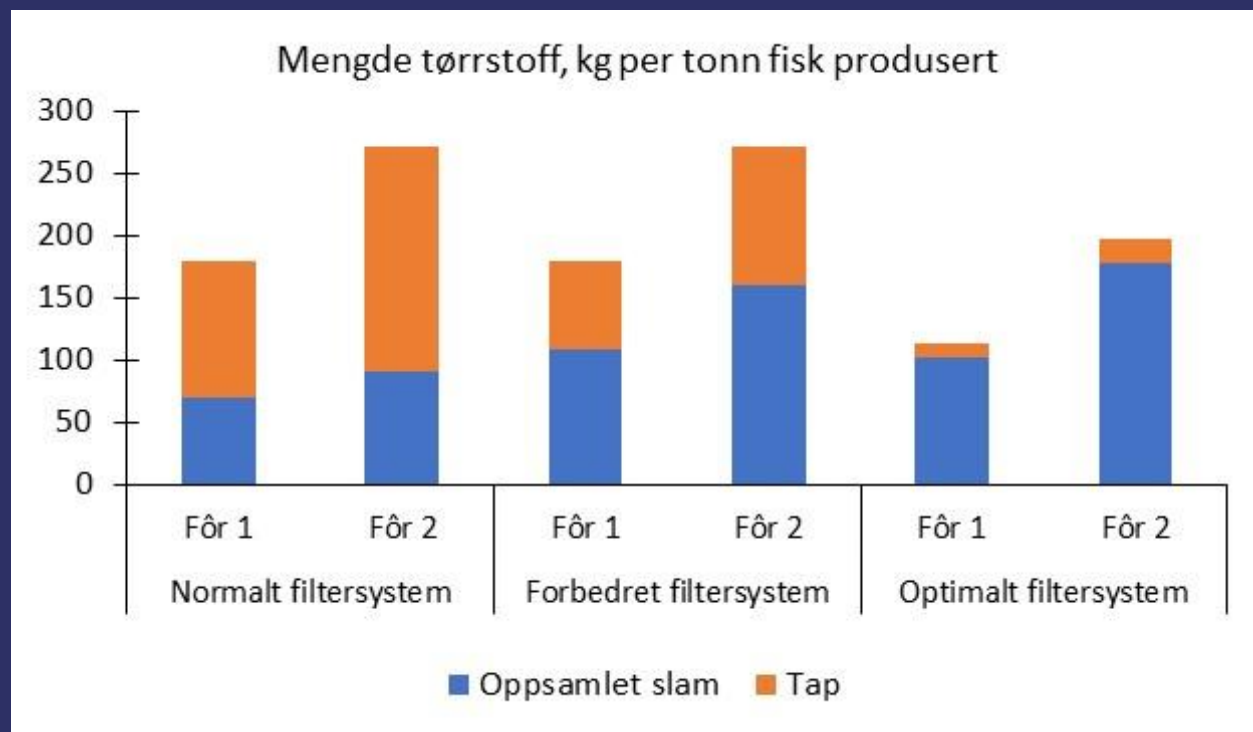
Modellert mengde fôrrester og gjødsel, oppsamlet og tap, per tonn fisk produsert

Det er stor variasjon i sammensetning av gjødsel og dermed slam. Modellen er et eksempel, og viser effekten av å endre fôrsammensetning og filtereffektivitet under de gitte betingelsene.

Aas, T.S., Brod, E. & Solli, L. (2025) Sammensetning og potensiale for bruk av fiskeslam uten fôrrester. Nofima rapport 2025.

Modellert mengde fôrrester og gjødsel, oppsamlet og tap. Gitt per tonn fisk produsert

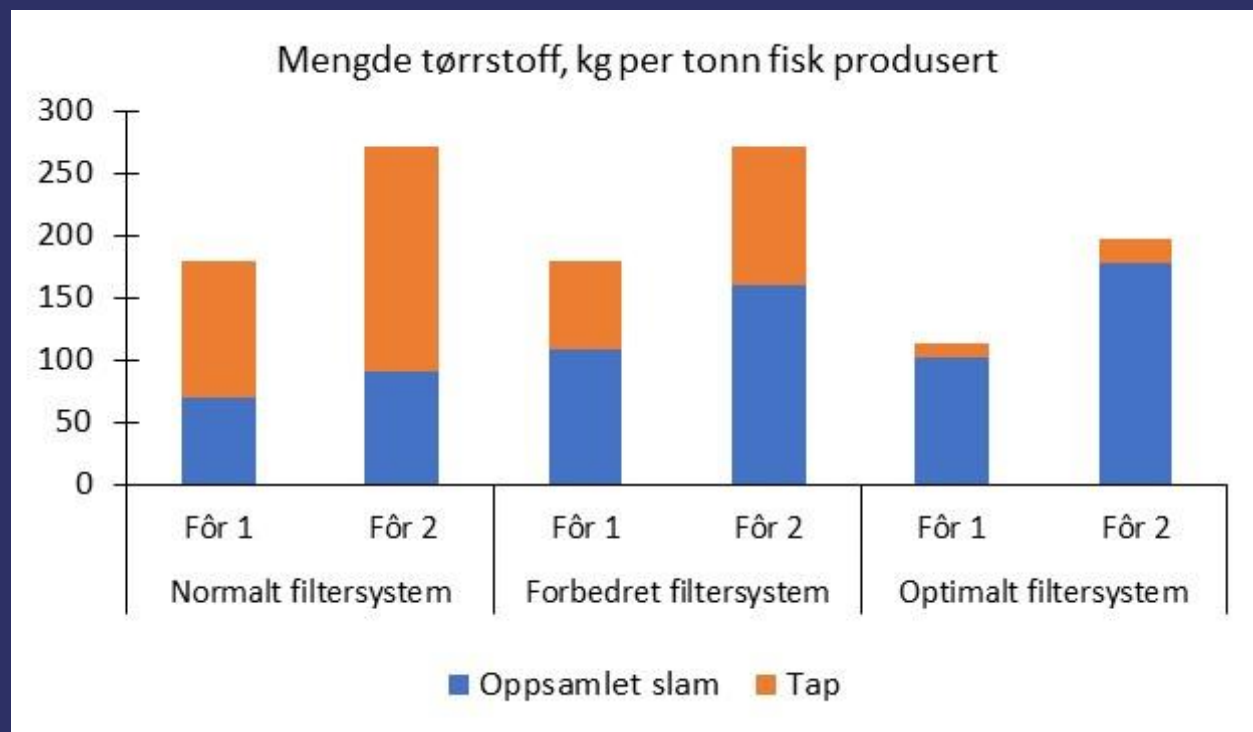

Øket mengde slam med mindre fordøyelig fôr (Fôr 2)

Aas, T.S., Brod, E. & Solli, L. (2025) Sammensetning og potensiale for bruk av fiskeslam uten fôrrester. Nofima rapport 2025.

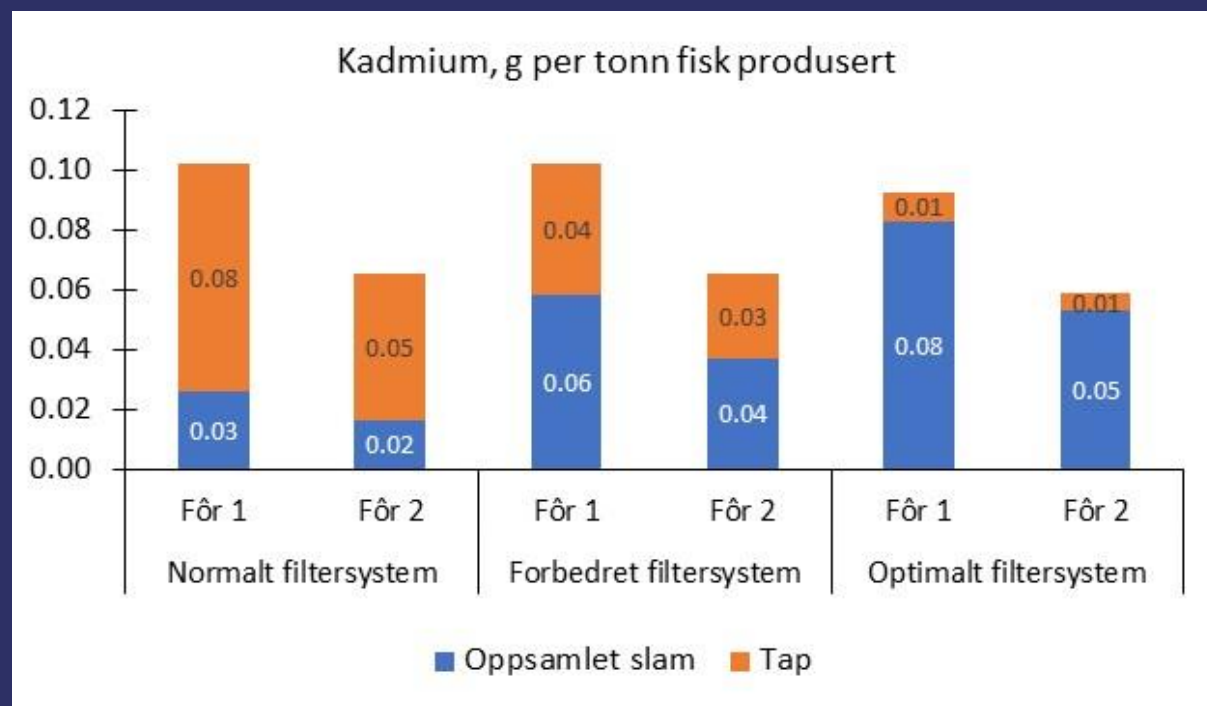
Modellert mengde fôrrester og gjødsel, oppsamlet og tap. Gitt per tonn fisk produsert

Øket mengde slam med mer effektivt filtersystem, særlig mindre fordøyelig fôr.

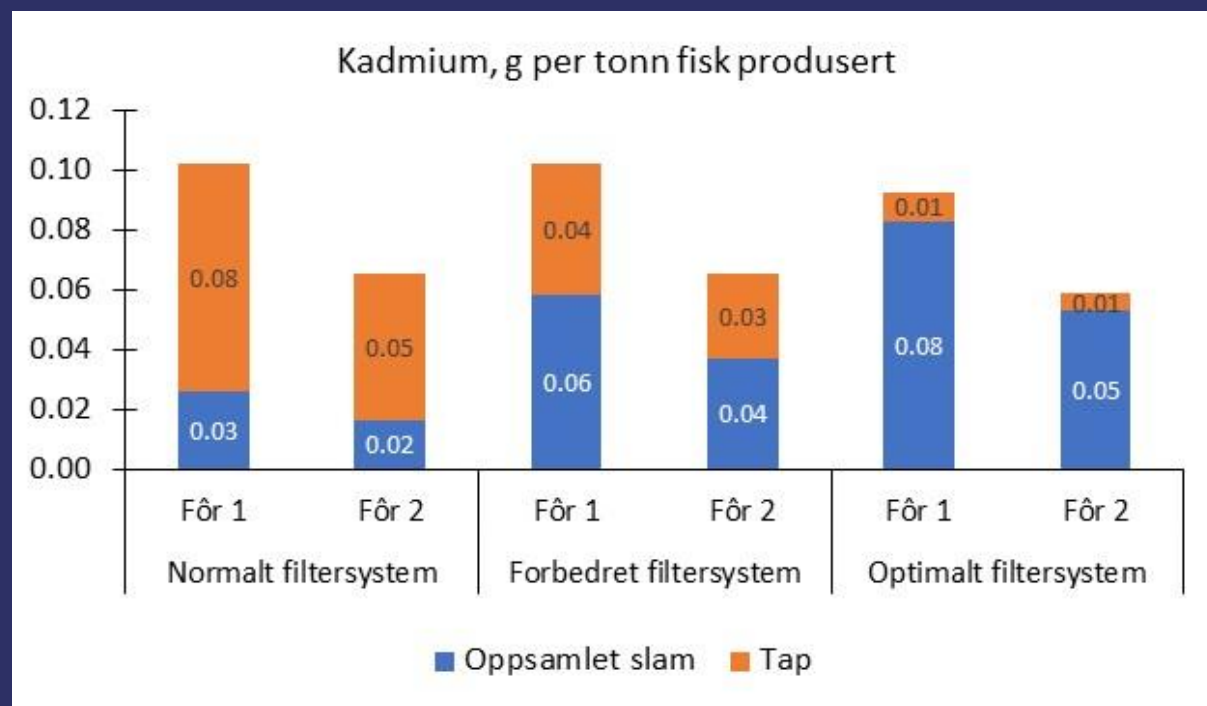
Aas, T.S., Brod, E. & Solli, L. (2025) Sammensetning og potensiale for bruk av fiskeslam uten fôrrester. Nofima rapport 2025.

Modellert mengde kadmiom, oppsamlet og tap. Gitt per tonn fisk produsert

Fôr 1 har mest fiskemel, og inneholder derfor mest kadmiom.

Modellert mengde kadmiom, oppsamlet og tap. Gitt per tonn fisk produsert

Fordøyelighet av kadmiom satt til null, alt som er spist ender i gjødsel. Bedret filtersystem for oppsamling av gjødsel gir økende mengde oppsamlet kadmiom.

Modellert sammensetning av slam, *konsentrasjon*

Filtersystem:	Normalt		Forbedret		Optimalt	
	Fôr 1	Fôr 2	Fôr 1	Fôr 2	Fôr 1	Fôr 2
Energi, MJ/kg	22,3	21,7	20,3	19,9	16,9	17,6
Fosfor, %	1,3	1,6	1,4	1,7	1,6	1,8
Kadmium, mg/kg	0,37	0,18	0,53	0,23	0,81	0,30

Redusert energiinnhold og lavere verdi for produksjon av biogass med bedret filtereffektivitet. Men større mengde slam totalt. Men også større mengde slam som må filtreres, tørkes og transporteres.

Modellert sammensetning av slam, *konsentrasjon*

Filtersystem:	Normalt		Forbedret		Optimalt	
	Fôr 1	Fôr 2	Fôr 1	Fôr 2	Fôr 1	Fôr 2
Energi, MJ/kg	22,3	21,7	20,3	19,9	16,9	17,6
Fosfor, %	1,3	1,6	1,4	1,7	1,6	1,8
Kadmium, mg/kg	0,37	0,18	0,53	0,23	0,81	0,30

Oppkonsentrering av mineraler ved høy filtereffektivitet.
 Fosfor begrensende for bruk til gjødsling av jordbruksareal i dette eksempelet.
 Blandet med andre kilder er dette slammet egnet til gjødsling.

Aas, T.S., Brod, E. & Solli, L. (2025) Sammensetning og potensiale for bruk av fiskeslam uten fôrrester. Nofima rapport 2025.

Modellert sammensetning av slam, *konsentrasjon*

Filtersystem:	Normalt		Forbedret		Optimalt	
	Fôr 1	Fôr 2	Fôr 1	Fôr 2	Fôr 1	Fôr 2
Energi, MJ/kg	22,3	21,7	20,3	19,9	16,9	17,6
Fosfor, %	1,3	1,6	1,4	1,7	1,6	1,8
Kadmium, mg/kg	0,37	0,18	0,53	0,23	0,81	0,30

Kadmiumkonsentrasjonen øker med økende filtereffektivitet. Slam fra 'Optimalt' filtersystem består av bare gjødsel. Fôr 1 inneholdt mest kadmium. Høy fordøyelighet av andre komponenter, øker også konsentrasjonen av kadmium.

- Godt fordøyelig fôr
- Alt fôr spist av fisken – ingenting i slammet
- Evt oppsamling av slam samler opp gjødsel effektivt

- Gir stor mengde slam med begrenset energiinnhold og oppkonsentrering av mineraler og tungmetall

Slam bør være et 'avfall' med minst mulig verdifulle komponenter

For å oppnå best mulig ressursutnyttelse må

- alt fôr spises av fisken
- hele systemet tas i betraktning ved uforming av regelverk, utvikling av teknologi og vurdering av ressursutnyttelse
- forbruk av energi tas med beregningene
- eventuelt oppsamlet slam bør være en rest av det som laksen ikke kan utnytte

Takk for oppmerksomheten

